

Examen HAVO 2026

tijdvak 2
dinsdag 23 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 23 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 48 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Fluittaal

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In een aantal hooggelegen bergdorpen in afgelegen gebieden, zoals in Turkije, Griekenland en Spanje, maken bewoners al eeuwenlang gebruik van een gefloten taal met hoge tonen om over grote afstand met elkaar te communiceren. Wereldwijd zijn er zo'n zeventig fluittalen.

Deze talen raken in onbruik, onder meer door het gebruik van mobiele telefoons. Om fluittalen voor uitsterven te behoeden, staan fluittalen sinds december 2017 op de Werelderfgoedlijst.

Gebruik regel 1 tot en met 27 van tekst 1.

Tekst 1 gaat over de fluittaal in het Turkse bergdorp Kuşköy.

- 2p 1 Leg uit dat de Turkse fluittaal deel uitmaakt van de cultuur van het Turkse bergdorp. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
 - informatie uit regel 1 tot en met 27 van tekst 1.

Gebruik regel 1 tot en met 27 van tekst 1.

In de tijd voor de komst van de mobiele telefoon werd de Turkse fluittaal dagelijks gebruikt om in de bergen met elkaar te communiceren.

- 2p 2 Leg uit dat het gebruik van de Turkse fluittaal kan hebben bijgedragen aan de sociale cohesie tussen de mensen in het bergdorp Kuşköy. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie;
 - informatie uit regel 1 tot en met 27 van tekst 1.

Gebruik regel 28 tot en met 41 van tekst 1.

De bewoners van het bergdorp Kuşköy zetten zich in om de Turkse fluittaal voor uitsterven te behoeden. Stel dat de bewoners een pressiegroep vormen en naar de gouverneur gaan voor overheidssteun om hun fluittaal te behouden.

Het barrièremodel is een model van politieke besluitvorming.

- 2p 3 Leg uit dat de gouverneur de bewoners over de eerste barrière van het barrièremodel kan helpen. Gebruik in je uitleg:
- de eerste barrière van het barrièremodel;
 - informatie uit regel 28 tot en met 41 van tekst 1.

Gebruik regel 1 tot en met 24 van tekst 2.

Rationalisering kenmerkt de overgang naar de moderne tijd. In de premoderne tijd hadden bijvoorbeeld godsdienstige tradities meer invloed op het denken en doen van mensen dan in de moderne tijd.

- 2p **4** Geef aan welk **ander** kenmerk van het denken en doen in de premoderne tijd te herkennen is in het gebruik van de Griekse fluittaal in het bergdorp Antia. Gebruik in je antwoord:
- een kenmerk van de premoderne tijd;
 - informatie uit regel 1 tot en met 24 van tekst 2 waaruit het gekozen kenmerk blijkt.

Gebruik regel 38 tot en met 49 van tekst 2.

In tekst 2 staat dat de jongste fluiters van de Griekse fluittaal een 31-jarige koerier is.

- 2p **5** Leg uit dat deze koerier door acculturatie een fluiters van de Griekse fluittaal geworden is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept acculturatie;
 - informatie uit regel 38 tot en met 49 van tekst 2.

Gebruik tabel 1.

Tabel 1 gaat over de gefloten taal op het Spaanse eiland La Gomera. Taalonderzoeker Meyer heeft in 2017 onderzoek gedaan naar het verstaan van klinkers in de Spaanse fluittaal.

- 3p **6** **a** Benoem de afhankelijke variabele **en** de onafhankelijke variabele in tabel 1.
- b** Beredeneer dat socialisatie het verschil in het verstaan van klinkers in de Spaanse fluittaal tussen geoefende en ongegeoefende luisteraars kan verklaren. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept socialisatie;
 - gegevens uit tabel 1.

Opgave 2 Eindeloos ouderschap

Bij deze opgave horen de teksten 3 en 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2017 verscheen het boek *Eindeloos ouderschap* van socioloog Herman Vuijsje en journalist Anneke Groen. In dit boek beschrijven zij het hedendaagse sociale verschijnsel dat ouders hun volwassen kinderen blijven bijstaan. De ouders die in het boek beschreven worden, behoren vooral tot de zogenoemde babyboomers, geboren vlak na de Tweede Wereldoorlog en volwassen geworden in de jaren zestig van de vorige eeuw.

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw maakte een toename van welvaart sociaaleconomische ontwikkelingen mogelijk. Deze sociaaleconomische ontwikkelingen hebben bijgedragen aan een verandering in de taakverdeling binnen het gezin. In de periode van de jaren zestig tot en met de jaren tachtig kunnen twee gezinstypen worden onderscheiden.

- 2p 7 – Geef aan welk gezinstype met welke taakverdeling het meest gebruikelijk was in de periode van de jaren twintig tot de jaren zestig.
– Geef aan welk gezinstype met welke taakverdeling opkwam vanaf de jaren zestig.

Gebruik regel 1 tot en met 29 van tekst 3.

Er zijn open en gesloten samenlevingen.

Tekst 3 begint met een liedje uit 1960.

- 2p 8 Geef aan welk kenmerk van een open samenleving uit dit liedje blijkt. Gebruik in je antwoord:
– een kenmerk van een open samenleving;
– informatie uit regel 1 tot en met 29 van tekst 3.

Gebruik regel 1 tot en met 29 van tekst 3.

Sociale mobiliteit is opwaarts of neerwaarts.

- 2p 9 Leg uit dat volgens tekst 3 de neerwaartse sociale mobiliteit onder de volwassen kinderen van babyboomers is toegenomen. Gebruik in je uitleg:
– een omschrijving van het begrip sociale mobiliteit;
– informatie uit regel 1 tot en met 29 van tekst 3.

Gebruik regel 30 tot en met 59 van tekst 3.

De overheid heeft een aantal instrumenten om sociale ongelijkheid te beïnvloeden, zoals onderwijsbeleid.

- 2p 10 Leg uit welk instrument de overheid na de Tweede Wereldoorlog heeft ingezet om ouderen te ondersteunen. Gebruik in je uitleg:
- een instrument van de overheid om sociale ongelijkheid te beïnvloeden;
 - een voorbeeld van het gekozen instrument van de overheid uit regel 30 tot en met 59 van tekst 3.

Gebruik tekst 3.

- 2p 11 Leg uit dat in de hulp van de ouders aan hun volwassen kinderen **twee** typen bindingen te herkennen zijn. Gebruik in je uitleg:
- de naam en omschrijving van deze twee typen bindingen;
 - per type binding een ander voorbeeld uit tekst 3.

Uit tekst 3 blijkt dat jongvolwassenen problemen ervaren op de arbeidsmarkt. Dat zij geen vaste baan kunnen krijgen is een sociaal probleem. In de drie grote politieke ideologieën staan verschillende actoren centraal bij het oplossen van sociale problemen, zoals de actor maatschappelijke organisaties in het confessionalisme.

- 2p 12 Geef voor de **twee andere** politieke ideologieën aan welke **andere** actor centraal staat bij het oplossen van problemen op de arbeidsmarkt.

Gebruik tekst 4.

Familie is een sociale institutie. Vuijsje en Groen beschrijven in tekst 4 de betekenis van de familie in de jaren zestig van de vorige eeuw voor babyboomers.

- 2p 13 Leg uit dat in deze beschrijving van familie een sociale institutie te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale institutie;
 - informatie uit tekst 4.

Gebruik tekst 4.

- 2p 14 Leg uit dat individualisering te herkennen is in de verandering van familierelaties van babyboomers in de jaren zestig van de vorige eeuw. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept individualisering;
 - informatie uit tekst 4.

Opgave 3 Criminele hulpjes bij liquidaties

Bij deze opgave horen de tabellen 2 en 3 en tekst 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie (WODC) publiceerde in 2017 een onderzoek van socioloog Van Gestel en criminoloog Verhoeven naar liquidaties in Nederland. Liquidaties zijn moorden, gepleegd door of in opdracht van leden van een criminele organisatie. De maatschappelijke verontwaardiging is bij liquidaties groot, omdat liquidaties meestal met bruto geweld in de openbare ruimte worden uitgevoerd. Volgens de onderzoekers is in de jaren tachtig van de vorige eeuw het aantal liquidaties gestegen vanaf het moment dat de internationaal georganiseerde smokkel van drugs groeit. Vanaf het jaar 2000 herkennen de onderzoekers in de liquidaties een proces van verruiming door de beschikbaarheid van zware vuurwapens en de inzet van nieuwe onervaren schutters uit criminele jeugdgroepen. Deze opgave gaat over ontwikkelingen in het aantal liquidaties en criminele straatjongeren als hulpjes bij liquidaties.

Gebruik de inleiding van deze opgave.

Of politieke vraagstukken daadwerkelijk op de politieke agenda komen, hangt af van een aantal factoren, zoals of er voldoende ruimte is op de politieke agenda.

- 1p **15** Leg uit aan welke **andere** factor voor politieke agendavorming het vraagstuk liquidaties voldoet. Gebruik in je uitleg:
- een factor voor politieke agendavorming;
 - informatie uit de inleiding van deze opgave.

Gebruik de inleiding van deze opgave.

- 2p **16** Leg uit dat globalisering zal hebben bijgedragen aan de toename van het aantal liquidaties. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept globalisering;
 - informatie uit de inleiding van deze opgave.

Gebruik de tabellen 2 en 3.

Tabel 2 gaat over het aantal geregistreerde liquidaties per provincie.

Tabel 3 gaat over onveiligheidsbeleving per provincie.

- 3p 17
- Formuleer een hypothese over een verband tussen het aantal liquidaties en de onveiligheidsbeleving, die te toetsen is met tabel 2 en tabel 3. Gebruik de formulering: Hoe ..., des te ...
 - Leg uit welke variabele uit je hypothese over objectieve onveiligheid gaat: de afhankelijke of de onafhankelijke variabele. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip objectieve onveiligheid.
 - Leg uit of je hypothese bevestigd of verworpen moet worden. Gebruik in je uitleg gegevens uit tabel 2 en tabel 3.

Gebruik regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

Preventieve maatregelen zijn bedoeld om straatjongeren ervan te weerhouden de criminaliteit in te gaan. Voor de straatjongeren in tekst 5 bleken deze niet succesvol.

Preventieve maatregelen kunnen aansluiten bij de klassieke of de moderne school in het strafrecht.

- 2p 18
- Geef bij **elke** school van het strafrecht een voorbeeld van een preventieve maatregel uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

Gebruik regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

In tekst 5 worden eigenschappen van criminele straatjongeren beschreven. Eigenschappen van individuen worden door zowel nature als nurture bepaald.

- 2p 19
- Leg uit dat in de beschrijving van criminele straatjongeren in tekst 5 nature **en** nurture te herkennen zijn. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van nature en informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5;
 - een omschrijving van nurture en informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

Gebruik regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

Sociale uitsluiting heeft vier componenten. Een daarvan is het niet goed kunnen voorzien in elementaire levensbehoeften.

- 2p 20
- Leg uit welke **ander** component van sociale uitsluiting te herkennen is in de beschrijving van criminele straatjongeren in tekst 5. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van een component van sociale uitsluiting;
 - informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik tekst 5.

In tekst 5 geeft criminoloog De Jong redenen voor het criminele gedrag van straatjongeren.

- 2p **21** Beredeneer dat de anomietheorie het criminele gedrag van de straatjongeren kan verklaren. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van de anomietheorie;
 - informatie uit tekst 5.

Gebruik regel 35 tot en met 73 van tekst 5.

Volgens criminoloog De Jong zijn sommige straatjongeren, de “zwakkere broeders” (regel 35), kwetsbaar voor de criminele ronselaars. Deze ronselaars beschikken over machtsbronnen.

- 3p **22** Beredeneer dat criminele ronselaars met een affectieve machtsbron macht kunnen uitoefenen op straatjongeren. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van affectieve machtsbron en informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5;
 - de omschrijving van het kernconcept macht en informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5.

Gebruik regel 35 tot en met 73 van tekst 5.

Hofstede noemt zes dimensies waarmee je culturen van elkaar kunt onderscheiden. Vijf hiervan zijn:

- grote machtsafstand versus kleine machtsafstand
- individualistisch versus collectivistisch
- langetermijngerichtheid versus kortetermijngerichtheid
- masculien versus feminien
- hedonisme versus soberheid

De zes dimensies hebben elk twee polen. Zo heeft de dimensie masculien versus feminien de pool masculien en de pool feminien.

- 2p **23** **a** Noem de zesde dimensie van Hofstede, die hierboven niet genoemd is.
- b** Beredeneer vervolgens welke pool van deze zesde dimensie het meest past bij het leven van criminele straatjongeren. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van deze zesde dimensie van Hofstede;
 - informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.